

Statsministerens kontor
Postboks 8001Dep
0030 Oslo

Vår dato
2004-06-07

Vår referanse
OSØ / SAY

Deres dato
2003-12-01

Deres referanse
2003/01022/MS/aa

Makt- og demokratiutredningen - Høring

Elevorganisasjonen er i all hovedsak enig i den fremstillingen maktutredningen gir av utviklingen og situasjon knyttet til makt- og demokratiforhold i samfunnet, men er bekymret for en rekke av utviklingstrekkene som etter vårt syn rammer ungdom direkte eller indirekte. Vi vil derfor fokusere på problemstillinger relatert til denne problematikken i vår høringsuttalelse.

Folkestyrets forvitring

Det er gjennomgående i hele maktutredningen at muligheten til å utøve makt gjennom de formelle og til nå tydelige demokratiske kanalene svekkes. Folkets stemmer ved valg er ikke lengre like utslagsgivende for regjeringsdannelse, og dermed hvilke politiske prinsipper og verdier som skal være styrende for landet. Fremfor et politisk folkestyre får vi et styre og en politikk som føres på grunnlag av kompromisser og forhandlinger som vi stemmegivere har liten påvirkningsmulighet over.

Elevorganisasjonen mener denne utviklingen er uheldig, spesielt ettersom det medfører at ungdom kan føle avmakt og lar være å stemme. Vi vil også bemerke at vi ser med stor bekymring på stillingen til den samfunnsgruppen maktutredningen omtaler som vår tids underklasse, nemlig personer med minoritetsbakgrunn.

Det bør være et overordnet mål at alle borgere i landet skal ha like forutsetninger for å påvirke sin egen hverdag og den samfunnsmessige utviklingen. Derfor må det iverksettes tiltak for å høyne den demokratiske beredskapen og den politiske aktiviteten til de grupper i samfunnet som er passive.

Elevorganisasjonen mener evnen til å påvirke og skape endringer i samfunnet er skjevt fordelt i ungdoms disfavør. Dette gjelder spesielt ungdom under myndighetsalderen som er en gruppe uten noen formelle påvirkningsmuligheter. Vi vil i det følgende peke på flere begrunnelser for dette utsagnet.

Organisasjonssamfunnet

Maktutredningen peker på organisasjonssamfunnet i et historisk perspektiv. Det har stått i fremste rekke for flere politiske fanesaker som senere er blitt anerkjent av politikere og samfunnet øvrig. Organisasjonene har klart å mobilisere brede samfunnslag og meninger er blitt formidlet fra lokallag i bygder og byer til sentrale organisasjonsledd som har utøvet press overfor nasjonale myndigheter.

Dette har sikret en folkebevegelse i flere ulike saker som over tid har sikret at flere deler av samfunnet har blitt hørt utenom valgkanalen. Når maktutredningen antyder at en kan se begynnelsen på slutten for organisasjonssamfunnet er dette faretruende. Ikke fordi et mangfold av organisasjoner forsvinner, men fordi mange samfunnsgrupper da mister en megafon for sine interesser. Til tross for at det oppstår nye kanaler for å ytre meninger gjennom, som opprop og demonstrasjoner, vil disse aldri kunne erstatte et sterkt organisasjonsapparat.

Et bredt spekter av organisasjoner har appellert til flere ulike ungdomsgrupper med ulike interesser, hvor de i større eller mindre grad har kunnet utøve innflytelse på beslutningstagere og andre grupper i samfunnet. Organisasjonssamfunnets fall vil derfor ramme ungdom hardere enn andre, da de ikke har alternative kanaler for å utøve makt, tilsvarende andre samfunnsgrupper.

Ungdomsråd

I stadig flere kommuner etableres det ungdomsråd "for å sikre ungdom innflytelse". Disse varierer noe i form og deltagelse lokalt, men det er felles kjennetegn ved dem. Som regel er de initiert av politikerne eller kommuneadministrasjonen ovenfra og ned. Dette er i tråd med en trend der beslutningstakere i større grad skal lytte til brukergrupper før de tar beslutninger. I de fleste tilfeller blir derfor ungdomsrådene organisert "ovenfra og ned over ungdommene". Kommunene oppretter oftest ungdomsråd for å innhente informasjon og lære ungdom om politisk deltagelse og demokrati, samt at det er en måte å samle ungdom i kommunen på. Særlig gjelder dette store kommuner og kommuner med spredt bosetning. Ungdomsrådene er ofte høringsinstans på saker som angår dem, og jobber tett med administrasjonen i kommunen. I tillegg er det svært vanlig at de tar egne initiativ til sosiale arrangement for ungdom i nærmiljøet.

Selv om ungdomsrådene i de fleste kommuner er uavhengige i forhold til kommunene og jobber med saker som er viktig for ungdom lokalt, er det likevel enkelte problemstillinger ved ungdomsrådene. For det første innehar ungdomsrådene en uklar organisatorisk posisjon i det kommunale demokratiet. Ungdomsrådene innebærer kommunalt organisering av frivillig innstats. Slike organer betegnes ofte som hybrider.

For det andre mangler ungdomsråd representativ legitimitet, da utvelgelsen av representanter ofte er tilfeldig, og disse i få tilfeller har mulighet til å innhente synspunkter (eller representative synspunkter) fra et bredt lag av ungdom. Det kan virke som om kommunene er mer interessert i å samle noen ungdommer enn å samle noen som representerer ungdom.

Det tredje er målsetningen med ungdomsrådene. Vi slo over fast at politikernes interesse for å etablere ungdomsråd oftest er begrunnet med behovet for en formell samtalekanal. Det er derfor i mange tilfeller vanskelig å spore den reelle innflytelsen et ungdomsråd har.

Til sist er det interessant å se på konstruksjonene med ungdomsråd i et demokratisk perspektiv på tvers av samfunnet. En stor gruppe av befolkningen blir plassert utenfor de folkevalgte organene og har ingen påvirkningsmulighet på representasjonen i disse. Dette synes å tale mot ungdomsrådene betydning. Vel nok kan denne organisasjonsformen gjøres legitim om en sier at de som ikke har stemmerett ved valg må ha en formell påvirkningskanal, men samtidig kategoriseres en stor gruppe borgere som mindre politisk kompetente siden de ikke får avgi stemme ved valg. Dermed innehar ungdom en dobbeltrolle; på den ene siden betraktes de som likeverdige samfunnsborgere som også har rett til å påvirke (gjennom ungdomsråd). Men på den andre siden er det en forskjell fordi

de ikke har anledning til å stemme. Ungdomsrådene består, satt på spissen derfor av ungdom som egentlig ikke har forutsetninger for å bestemme, og representerer også meningene til borgere som ikke har gode nok meninger.

I mange tilfeller er ungdomsrådene gode arenaer for både politisk kontakt med kommunen og som en sosialiserende enhet blant ungdom. Det er likevel en politisk hybrid, som synes å ende med "sandkassedemokrati" på altfor mange steder. Elevorganisasjonen er derfor kritiske til ungdomsråd og likende råd og utvalg der ungdom blir demokratiske gisler.

Stemmerett for 16-åringer

Det er et stadig utrop ved valg at ungdom ikke frekventerer valglokalene så mye som de burde, og at dette er svært bekymringsverdig. En analyse med grunnlag i datamateriale fra "De norske velgerundersøkelsene", utført av Frode Berglund (Ungdom og valgdeltagelse, 2003) viser at det ikke er belegg for å hevde at valgdeltagelsen blant ungdom på 1990-tallet er lavere enn den har vært tidligere i forhold til valgdeltagelsen generelt.

Derimot varierer valgdeltagelsen innad blant ungdomsgrupper sterkt. Fra før vet vi at valgdeltagelsen øker med sosial status og integritet i samfunnet. I så måte er utdanning et nøkkelgode. Denne tesen gjelder også unge imellom. De som tar høyere utdanning og gjennom andre "goder" skaffer seg politisk innsyn og politiske ressurser deltar hyppigere i valg enn sine jevnaldrende uten disse forutsetningene. Deltagelse i organisasjonsliv er et gode som statistisk øker sjansen for å stemme ved valg.

Stemmerett i seg selv er en annen mobiliseringsfaktor. I tiden studien er gjennomført er stemmeretten senket to ganger. I 1969 ble den senket til tjue år, mens den i 1978 ble senket til atten år. Til tross for dette har ikke valgdeltagelsen blant førstegangsvelgere sunket.

Berglund konkluderer analysen sin på følgende måte: " Totalinntrykket er derfor at alder er en diffus forklaringsvariabel i forhold til valgdeltagelse, og at det er vanskelig å få grep på hva den fanger opp. Det blir for enkelt å knytte lav valgdeltagelse til alder alene".

Dette er Elevorganisasjonen inneforstått med, og vi støtter Berglunds konklusjon. Likevel synes det som en av de få kanalene som kan motvirke en svekkelse av ungdoms innflytelse over samfunnet. I en situasjon der ungdoms tradisjonelle påvirkningsarenaer svekkes, og gode alternativer mangler, må ungdom få nye påvirkningsmuligheter. Ved å senke stemmerettsalderen til 16 år ved kommune- og fylkestingsvalg vil ungdom få en ny og fullverdig kanal for påvirkning. Samtidig bør ungdom få lik representasjon som andre aldersgrupper i kommunestyre og på fylkesting.

Elevorganisasjonen vil derfor tilråde myndighetene å følge dette forslaget for å rette opp i den demokratiske svakheten det er når vi utelukker en så stor gruppe fra å ta ansvar for samfunnet på denne måten.

Det er klare problemstillinger knyttet til at ikke-myndige skal ha lovgivende makt i Stortinget, men i kommune- og fylkestingsvalg eksisterer ikke disse innvendingene. Ungdom er også storforbrukere av kommunale tjenester.

Skolen som maktforberedende arena

Norske myndigheter har generelt en todelt oppfatning om skoledemokrati og innflytelse. Det skiller klart mellom innflytelse over egen opplæring, som et overordnet prinsipp for

undervisningen i skolen, og deltagelse i beslutningsorganer og andre formelle deler av skolens styring. Mens innflytelse over egen opplæring (den faglige delen) defineres som en rett, anses deltagelse i skoledemokratiet i større grad som et ledd i generell demokratiopplæring og forberedelse til deltagelse i demokratiet i samfunnet øvrig. Elevorganisasjonen mener det ikke kan trekkes et skille mellom de to arenaene   påvirkende på. Elever bør ha rett til å bestemme over priorit ringer som skal gjøres ved skolen og i neste ledd vil påvirkende deres opplæringsarena, på lik linje med retten de har til å påvirkende hvordan opplæringen skal foregå i klasserommet.

Demokratiunders kelsen Civic Education Study er en internasjonal undersøkelse som har som hovedmål å gi et bilde av unge menneskers demokratiske beredskap og engasjement. Norge har, sammen med 27 andre land deltatt i undersøkelsen for 14.åringer (9.klasser). Denne ble gjennomført i Norge v ren 1999. Undersøkelsen viser at den generelle kunnskapen om demokrati er god, og Norge er i toppen sammenlignet med andre land. Likevel er interessen for politikk svært lav.

Elevorganisasjonen mener et tiltak for å øke interessen for politikk og samfunnsengasjement er å ha mer samfunnsfag på skolen. Dette gjelder hele opplæringsløpet, men en konkret endring bør være å ha samfunnsfag allerede første år på videregående skole.

Civic undersøkelsen bekrefter at den norske skolen er med på å gi ungdom god demokratisk beredskap. Dette dreier seg vel og merke om demokrati og deltagelse i samfunnet, ikke spesielt på skolen. Når det gjelder skoledemokrati er derimot tallene mer dystre. De gjenspeiler synet om at viktigheten av at elevene skal bestemme over egen opplæringsarena enda ikke er anerkjent i norsk skolepolitikk. Det er synd og skoleverket må gi elever større grad av innflytelse over beslutninger på skolen.

Skolenes eierskap

Vi vil også bemerke v r skepsis til at terskelen for å privatisere skoler ser ut til å bli lavere. Vi merker oss at maktutredningen peker på statens avmakt overfor privatiserte foretak og instanser, og frykter konsekvensene ved en akselererende hastighet i opprettelse av privatskoler.

Nasjonen Norge står også foran store forandringer. Den kulturelle likheten forvitrer og erstattes av en multikulturell og flerfasettert hverdag. Kirkebakken er erstattet av kjøpesenteret. De kulturelle og sosiale forskjellene mellom innbyggerne i landet blir større, samtidig som møteplassene blir færre.

Derfor er det svært bekymringsverdig dersom et så grunnleggende samlingspunkt som den felles skolen blir borte. Det har vært av den største betydning for Norges utvikling at uansett kulturell, økonomisk, sosial eller religiøs bakgrunn har man møttes på skolen. Det felles verdigrunnlaget, dersom man kan bruke et slikt begrep, har i svært stor grad blitt formet gjennom nettopp skolen. Dessverre ser vi nå at flere og flere sosiale og religiøse grupper velger å trekke seg ut av den offentlige skolen og tilby sin egen opplæring. Møteplassen blir borte, og grunnlaget for bl.a. fremmedfrykt og segregering er lagt.

En slik utvikling er det etter vårt syn det offentliges ansvar å *motvirke*.

Oppsummering

Maktutredningen gir et generelt godt bilde av maktforholdene i samfunnet, og hvordan demokratiforskyvningen har vært i samfunnet de siste tiårene. Det er bekymringsverdig at mer makt flyttes fra det offentlige rom og folkestyret til forhandlinger mellom politiske partier bak lukkede dører. Samtidig synes det som at ungdom under myndighetsalderen har få kanaler for reell påvirkning av det samfunnet de er en del av. Elevorganisasjonen forventer at denne utfordringen blir tatt alvorlig og at tiltak settes i gang for å rette opp denne ubalansen som eksisterer i maktforholdet i det Norske samfunnet.

Med vennlig hilsen

Sigve Indregard
Leder

Oddgeir Sølvfæstersen
Sentralstyremedlem